Foto: Marnix Jonker

Waarnemingen van Dwerguilen in Nederland: is de soort aan een opmars bezig?

Marnix Jonker & Willem-Jan Fontijn

In Nederland is de Dwerguil *Glaucidium passerium* een zeer zeldzame vogel. Door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) zijn tot nu toe vijf gevallen aanvaard. Onlangs kwam daar een zesde waarneming bij: op 14 oktober 2011 werd op de noordpunt van Texel een Dwerguil gefotografeerd. In dit artikel worden de zes gevallen kort besproken.

Verspreiding en voorkomen

Dwerguil is een broedvogel van de sparrenbossen in Eurazië waar de soort in een brede gordel voorkomt van Scandinavië en Oost-Frankrijk oostelijk tot ver in Rusland. In Midden-Europa komt de soort vooral voor in de wat oudere naaldbossen en gemengde bossen in het hoog- en middengebergte, zoals in de Alpen, het Beierse Woud, het Ertsgebergte, de Harz, de Jura, de Vogezen en het Zwarte Woud (Scholten et al. 2008).
Het komt regelmatig voor dat jonge vogels beginnen te zwerven en zo kunnen ze soms enkele honderden kilometers afleggen. De grootste afstand die een geringde vogel ooit heeft afgelegd bedraagt ongeveer 300 kilometer (Scholten et al. 2008). Gezien de betrekkelijk korte afstand tot de Duitse broedgebieden (zie Discussie) is het hoogstwaarschijnlijk dat de vogels die in Nederland opduiken hier vandaan komen. Het is echter ook mogelijk dat de vogels uit Scandinavië komen. Die kunnen na een goed broedseizoen soms een invasieachtige trek naar het zuiden vertonen, waarbij ze soms tot in Noord-Denemarken voorkomen (Ebels & Deinum 2007) .

Nederlandse gevallen

Het eerste geval voor Nederland was in Sumarreheide nabij Sumar (Friesland) op 4 oktober 2002. Deze vogel was tegen een raam gevlogen en versuft opgeraapt. De vogel is ongeveer 30 seconden gefilmd en was toen weer voldoende bij krachten om weg te vliegen. Pas twee jaar later werd deze vogel uiteindelijk door Johan de Jong (Kerkuilen Werkgroep Nederland) als Dwerguil gedetermineerd (Ebels & Deinum 2007).

Het tweede geval betrof een levende vogel in de bossen bij Bakkeveen (Friesland). Koert Scholten vond deze vogel in de namiddag van 10 december 2005. De vogel liet zich ongeveer tien minuten bekijken voordat Koert naar huis stoof om wat mensen te bellen om dit nieuws bekend te maken en een laatste blik in een vogelboek te werpen. Hierna ging hij weer terug naar de plek en floot enkele keren het *tuu*-geluid van een Dwerguil. De vogel kwam op het geluid af en liet zich weer enkele minuten bekijken. Enkele in alle haast toegesnelde vogelaars konden de vogel die namiddag niet meer terugvinden. De volgende dag stonden er in alle vroegte ruim 300 vogelaars uit het hele land op deze plek. Helaas liet de vogel zich niet zien en werd dit de grootste 'dip' in de geschiedenis van het Nederlandse twitchen (Scholten et al. 2008).

Dwerguil, Valkenswaard 11 februari 2008 *Foto: Marnix Jonker*

Op 10 februari 2008 was het voor vogelend Nederland echter wel raak. Een waarneming van een Dwerguil voorzien van foto's werd gemeld op www.waarneming.nl in het Leenderbos bij Valkenswaard (Noord-Brabant). De vogel werd diezelfde namiddag nog door enkele gelukkigen gezien. Tot opluchting van velen was de Dwerguil ook de volgende dag nog aanwezig en werd door vele waarnemers uitgebreid bekeken en gefotografeerd (Scholten et al. 2008).

Dwerguil, Lauwersmeer, verkeersslachtoffer 18 oktober 2008 *Foto: Johan de Jong*

Het vierde geval voor Nederland betrof wederom een raamslachtoffer. Deze Dwerguil werd op 9 oktober 2008 onder het raam van Boukje van der Veen in Koudum (Friesland) gevonden en werd gedetermineerd door Ulbe Postema (www.lauwersmeer.com).

Als drijvende kracht achter de Kerkuilen Werkgroep Nederland geeft Johan de Jong vaak lezingen in het land over Kerkuilen. Nadat de Kerkuilen behandeld zijn, gaat hij vaak ook nog even in op de andere uilensoorten. Zo ook tijdens een lezing in september 2009. Enthousiast vertelde hij dat hij de dag voor de lezing de Dwerguil, die in het najaar van 2008 in Koudum tegen een raam was gevlogen, opgehaald had en liet daarbij een foto zien. Hierop reageerde dhr. de Vries, een dierenarts uit Hollum: 'Oh, ik heb ook zo'n uiltje in de diepvries liggen.' Deze vogel had hij als verkeersslachtoffer gevonden langs de Kustweg bij Lauwersoog (Groningen) op 18 oktober 2008. Johan reageerde verbaast en sprak af om de vogel te bekijken en te fotograferen. Op 17 september 2009 ging hij bij dhr. Van den Burg op bezoek en kwam er inderdaad een Dwerguil uit de diepvries (Jonker & Fontijn 2009). Dit betreft dus het vijfde aanvaarde geval van deze soort voor Nederland.

Op 14 oktober 2011 ten slotte, besloot Frank Blankers te gaan zoeken naar de eerder gemelde Klapekster *Lanius excubitor* bij camping de Robbenjager op de noordpunt van Texel. Hij werd echter al snel weggestuurd door de beheerder en hij besloot dan maar een rondje rond de camping te gaan lopen. In de bosjes aan de noordrand van de camping ontdekte hij plotseling een klein uiltje, terwijl hij door de zoeker van zijn camera keek. Snel werden een paar foto's gemaakt, net voordat het uiltje besloot om wat dieper in de bosjes weg te kruipen. Aan de hand van de *ANWB*-gids kwam Frank uit op een Dwerguil, maar omdat dat wel een erg zeldzame soort is besloot hij enkele dagen later de vogel op www.waarneming.nl toch maar te melden als een mogelijke Steenuil. De waarneming met foto's werd al snel opgepikt en het bleek dus toch om een Dwerguil te gaan! Op de foto's staat een zeer klein uiltje. De kop is bruin met witte spikkeling. De bovendelen zijn bruin met regelmatig verspreidde spikkeling. De keel en kin zijn bruin met wat witte vlekken en de borst en buik zijn wit met bruine lengtestrepen. De snavel en poten zijn geel.
De waarneming van Texel betreft daarmee het zesde geval voor Nederland. Dit geval moet echter nog behandeld worden door de CDNA en is dus formeel nog niet aanvaard. Gezien de goede foto's zou dit echter geen probleem mogen zijn.

Dwerguil, Texel, 14 oktober 2011 *Foto: Frank Blankers*

Discussie

Opvallend in dit overzicht is dat alle waarnemingen van de laatste jaren zijn en dat vier van de zes waarnemingen zijn gedaan in oktober. Deze maand is blijkbaar de maand waarin de meeste dispersie bij Dwerguilen plaatsvindt. Wat verder opvalt, is dat bijna al deze vogels (op één na) zijn gezien in het noorden van Nederland. Dit ligt wel in lijn met de uitbreiding van de soort in met name Duitsland. Deze gestage uitbreiding richting het noordwesten is al enkele decennia bezig en is wellicht te danken aan de herintroductie van de soort in het Zwarte Woud vlak na de Tweede Wereldoorlog (Ebels & Deinum 2007). Op de Lüneburgerheide nabij Hannover broedden in 2005 bijvoorbeeld minimaal 120 (en mogelijk zelfs tot 150 paar) en ook 2009 was daar een goed dwerguilenjaar (Arne Torkler, pers. med.). De dichtstbijzijnde broedende Dwerguilen bevinden zich momenteel al ter hoogte van Twente (Overijssel) op vijftien kilometer van de Nederlandse grens (Jann Wübbenhorst, pers. med.). Als deze trend doorzet dan ziet het er naar uit dat we de komende jaren steeds meer waarnemingen van Dwerguilen mogen verwachten. Het is zelfs goed mogelijk dat er ergens al (broedende?) Dwerguilen in Nederland zitten, maar dat ze alleen nog niet ontdekt zijn.

Dankwoord

Frank Blankers wordt bedankt voor de aanvullende informatie van de Dwerguil van Texel en voor het beschikbaar stellen van de foto. Arne Torkler, Jann Wübbenhorst en Hannes Langbehn worden bedankt voor informatie over de Duitse Dwerguilen.

Literatuur

- Ebels, E.B. & J. Deinum 2007. Dwerguil bij Sumarreheide in oktober 2002. Dutch Birding 29: 157-159.
- Jonker, M. & W.J. Fontijn 2009. Nieuw voor Groningen: Dwerguil. De Grauwe Gors 37: 145-148.
- Scholten, K., C. Kuipers, J. Kuipers & E.B. Ebels 2008. Dwerguilen bij Bakkeveen in december 2005 en bij Valkenswaard in februari 2008. Dutch Birding 30: 67-73.